

Emne nr. 75

LITT KRØTERMEDISIN

I. Middel og rådgjerder som skulle få kua til å laupa

1. Kjenner De til at dei kunne nytta flogrogn (rogn som veks oppi eit anna tre) når kua ikkje ville laupa?
2. Veit De om personar som har gjort det (kven var i tilfelle det, og når vart det gjort), eller vart det berre sagt at ein kunne gjera det?
3. Fekk kua heile flogrognen, visse delar (kvister) eller berre borken?
4. Dette som ho fekk, vart det gjeve henne slik det var, eller vart det kokt eller stelt til på annan måte?
5. Fekk kua det "einast" (aleine) eller saman med anna fôr?
6. Skulle kua få det på ein viss dag eller saman med anna fôr?
7. Var det visse truer om korleis ein måtte gå fram når ein skulle ta flogrogn som skulle nyttast på denne måten, t.d. at ein ikkje måtte ta den berrhendt, at den ikkje måtte koma nedåt jorda når dei bar den heim og lignende? Skulle ein ta flogrognen på ein viss dag eller til ein viss tid på dagen?
8. Sume stader var det tru at kua vart nymfoman (utskjemd, brølar) dersom ho kom til å eta flogrogn, kjenner De denne trua frå Dykkar bygd?
9. Kjenner De til at dei har nytta eit slag jordnot – eigenleg ein underjordisk sopp (*E laphomyces granulatus*, sjeldnare *E muricatus*) når kua ikkje ville laupa? Vi vil i tilfelle gjerne få vita om De kjenner til personar som verkeleg har brukt den eller om det berre er eit ord som går mellom folk om at desse kunne nyttast slik.
10. Kva kalla dei den (løypekule, buflog, buflå e.a.)?
11. Kvar fann dei den? Var det visse stader i bygda der ein

visste at det var slike? Kunne kven som helst gå dit og leita etter dei?

12. Gjekk ein ut og leita etter slike berre kvar gong det var aktuelt, eller sytte ein for å ha nokre liggjande om det skulle verta aktuelt? Kor lenge kunne dei liggja utan å ta skade?
13. Kor mange gav dei om gangen? Korleis fekk kua den/dei (heile eller knuste, "rå" eller kokt, "einast" (aleine) eller saman med anna fôr ev. i drikka)?
14. Slike løypekuler kunne ein få kjøpt på apoteket. Gjorde dei det i Dykkar bygd? Kjenner De andre slag løypekuler eller "medisin" som ein kunne få kjøpt på apoteket?
15. Kjenner De ein blom som heiter geitjur, hauvendel, hugvendel, hugvendelsegras, marigras, marihand, mariklo eller yksnegras (boknamn: Orchis maculata, flekkmarihand), og har De høyrte eller kjenner De til at dei har nytta rota av denne blomen når kua ikkje ville laupa? Korleis fekk i tilfelle kua denne rota (rå eller kokt, heil eller knust, "einast" eller saman med anna fôr ev. i drikka)? Sjå elles sp. 21.
16. Har De høyrte eller kjenner De til at dei har brukt rota av nattviol når kua ikkje ville laupa, og korleis gjekk dei då fram? Sjå elles sp. 22.
17. Kjenner De andre middel eller rådgjerder som dei kunne nytta når kua ikkje ville laupa (havre, godt mjøldrikke, brennevin, sterk kaffi, kaffigrut e.a.)? Fortel då nøye om korleis dei laga til dette middelet og korleis dei nytta det.
18. Dei middel eller rådgjerder som er nemnde ovanfor, kunne dei også nyttast på merra, og var framgangsmåten då den same? Dersom dei nytta andre middel eller rådgjerder på merra, så må De vera gilde å gjera nøye greie for kva slag middel eller rådgjerder dette var og korleis dei vart brukt.
19. Dersom dei nytta slikt på sau, geit og purke, kva slag middel var då det?

II. Når oxen var lat

20. Dersom oxen var lat og ikkje ville springa, hadde dei då noko middel eller rådgjerder mot det? – Her vert det tale om to slag middel og rådgjerder, eit som skulle verka i lengre tid og eit som skulle verka i den aktuelle situasjonen. I det siste tilfelle tykkjest det ha vore vanleg å stå ved sida av oxen og plystre på ein sær måte. Andre klødde eller ”skurte” oxen i pannen eller nakkegropa. Kjenner De dette frå Dykkar bygd?
21. Kjenner De til at dei har gjeve oxen rota av marihand (sjå sp. 15) når han var lat og ikkje ville springa? Korleis fekk han i tilfellet denne rota (rå eller kokt, heil eller knust, ”einast” eller saman med anna fôr ev. drikka)?
22. Har De høyrte eller kjenner De til at dei har brukt rota av nattviol når oxen var lat, og korleis var då framgangsmåten?
23. Korleis var det i så måte med hingst, ver, bukk og râne?

III. Middel eller rådgjerder som dei nytta for at kua skulle ta burd

24. Var det vanleg tru at kua lettere tok burd dersom ho vart støkt eller skræmd like etter at oxen var ferdig?
25. Korleis gjorde dei i tilfelle dette (slo henne, skar henne i øyra eller i halen, slo ei bøtte kaldt vatn i enden på henne eller lignende)?
26. Var det vanleg at dei, like etter at oxen var ferdig, tok tak over ryggbeinet på kua og klemde ryggen hennar ned? Gav dei nokon grunn for at dette skulle vera heldig?
27. Kjenner De andre middel eller rådgjerder enn dei som er nemnde ovanfor?
28. Kunne dei nytta desse midla eller rådgjerder også på merra, eller hadde dei andre som dei nytta på henne?
29. Dersom dei gjorde noko slikt med sau, geit og purke, kva slag middel eller rådgjerder var då det?